KEMAL TÜRKLER

biyografi

CAN ŞAFAK - AZİZ ÇELİK - ZAFER AYDIN

SOSYAL
TARİH
YAYINLARI

KEMAL TÜRKLER
biyografi

© TÜSTAV İktisadi İşletmesi
Bu yapıtın telif hakları TÜSTAV İktisadi İşletmesine aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.

Yazarlar: Can Şafak-Aziz Çelik-Zafer Aydın

Baskıya Hazırlık ve Kapak Düzeni: Filiz Kalkan

Kapak deseni: Fahrettin Engin Erdoğan

Arka kapak: Türkler 1 Mayıs 1976'da konuşmasını yaparken, DİSK Arşivi.

Birinci Baskı: İstanbul, Kasım 2026

ISBN: 978-625-92124-5-6

Sertifika No: 43438

TÜSTAV İktisadi İşletmesi
Meşrutiyet Mahallesi, Hacı Mansur Sokak
No: 10 A Blok Kat: 3 No: 64 34363
Şişli-İstanbul
Tel: + 90 212 230 99 99
+90 507 819 20 95
http://www.tustav.org
e-posta: bilgi@tustav.org

Baskı ve cilt:
Birlik Fotokopi Baskı Ozalit ve Gıda Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
(Sertifika No: 52846)
Nispetiye Mah. Birlik Sok. Nevin Arıcan Plaza No: 2
Beşiktaş- İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Mücadeleci Bir Sendikacının Yaşamöyküsü 13
Kemal Türkler'i Yazmak 13
Kitabımızın Öyküsü 16
Kitabın Kapsamı ve Sınırlılıkları 18
Kitaba Katkı Verenler 20

BÖLÜM 1

Denizli Yılları 29
Bamya Zamanı Doğan ve Hayatla Erken Tanışan Çocuk 33
Eğitim ve Yeni Bir Hayat Arayışı 36
Edebiyat, Okuma ve Gençlik Dünyası 39
Memleket Meseleleri 44
Hürriyet, Çalışma ve Gelecek Düşüncesi 45
Günlük ve Defterlerin Kıymeti 46
Askerlikten Sonra Denizli'den Kopuş 47
Sülekoğlu'ndan Türkler'e 49
İstanbul'a Doğru 52

BÖLÜM 2

Küçük Adımlarla Büyük İşlere 53
Dönemin Ruhu ve Sendikacılığın Yeşerdiği Zemin 55
İstanbul'a Geliş ve İşçiliğe Başlaması 61
Emayetaş'ta İşçi 61
Demir-İş ve İlk Sendikal Çevre 64
İşçi Mümessilliği ve İşten Atılma 67
Grevsiz Bir Rejimde İşçi Mümessilliği 71
Bakırköy'de Örgütlenme ve Sendikacılık Basamakları 76
Genel Sekreterlikten Genel Başkanlığa 77
İşçiyle İletişim ve Bir Sendikal Fanzin: Demir-İş Haber Bülteni 81
Karikatürist Kemal Türkler 84
Teksir Makinesi İçin Seyyar Satıcılık 86

Diplomalı Sendikacılar 87
Kurumsallaşma ve Özveri 89
Farklı Bir Yol: Grev Hakkı Tartışmaları ve Türkler 90
Türkler ve Demir-İş: "Napolyon Gibi: Grev… Grev… Grev…" 95
Grev Tartışmalarının Merkezinde İİSB 96
Bir Liderlik Tarzının İlk İzleri: İdealler, Sıcak Dostluklar 99
Yerelden Ulusal İşkolu Sendikasına ve İşçilikten Başkanlığa 100
Yarım Kalan Hukuk Fakültesi Öğrenimi 102
İşçilikten Sendika Başkanlığına: 1948-1956 Döneminin Anlamı 105

Biyografik Ara Ekler 108
Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir İşçi Önderi: Üzeyir Kuran 108
Yusuf Sidal - Türkler'i Sendikacılığa Kazandıran İsim 110
Besteci, Şair, Yazar ve Daimi İşçi: Kâzım Narmanlı 114

BÖLÜM 3

Genel Başkanlıktan Liderliğe 117
DP'nin Son Yılları: Siyasal ve Sendikal Baskılar 119
Evlilik ve Türkler Ailesi 122
Türkler ile Maden-İş'in Birlikte Dönüşümü 126
1956 Eşiği: Milli Tip Sendikanın İnşası 128
Saha Sendikacılığı ve İşçiyle Doğrudan Temas 131
Uzmanlaşma ve Örgütsel Kapasite 134
Coğrafi Genişleme: İstanbul'dan Türkiye'ye 136
Sonuç Alan Sendikacılık: Uyuşmazlık ve Eğmir Deneyimi 140
Eğmir Mücadelesi: İlk Kolektif İş Akdi 142
İşverenle Müzakere, Çatışma ve Toplu Pazarlığa Geçiş 144
Kurumsal Hafıza ve Planlı Sendikacılık 146
Eğitim, Yayıncılık ve Kadro Yetiştirme 148
Maden-İş Döneminde Grev Hakkında Israr 152
Sosyal-Kültürel Repertuar 154
Sosyal Politika, Sosyal Sigorta ve İşçi Ailesi 155
Mevlit, Bayram ve Gündelik Hayat 156
Türkler'in Sendikalar Arasında Artan Etkisi 160
Türkler'in Beynelmilel Sendikal İlişkileri 163
Uluslararası Eğitim ve Teknik Yardımın İki Kanalı 165
27 Mayıs Eşiği: Destek ve Beklenti 169
İdealistler/Onlar Grubu ve Sendikalar Arası Liderlik 171
Türk-İş 4. Genel Kurulu ve 27 Mayıs'ın Sendikal Siyasete Yansıması 173
TİP Eşiğinde Kemal Türkler 174
27 Mayıs'tan TİP'e: Sendikal Muhalefetin Siyasallaşması 178

BÖLÜM 4

Sanayi İşçisinin Şafağında Bir Sendikacı 181
Altı Yıl Arayla Aynı Günde İki Kuruluş 183
Yeni Bir Dönemin Eşiğinde: 27 Mayıs, 1961 Anayasası ve İşçi Hareketi 184
İşçileşme, Sanayileşme ve Yeni Sınıfsal Zemin 187
Sendikadan Siyasete: TİP ve Kemal Türkler 188
On İki Sendikacının Partisi 189
Çalışanlar Partisi Girişimi ve Tereddüt 193
TİP'in Sendikacı Karakteri ve Sınırları 194
Sendikacılarla Sosyalist Aydınların İttifakı 197
Antikomünizm Karşısında Konum Alma 198
Görkemli Saraçhane Mitingi ve Türkler'in Rolü 201
Anayasal Haktan Fiilî Greve: Kavel 207
Grevin Gerilim Noktaları 212
Hamle Grevi Olarak Kavel ve Türkler'in Liderliği 214
Grevli Toplu Pazarlık Düzeninde Maden-İş ve Kemal Türkler 217
Kurumsallaşma, Merkezileşme ve Toplumsal Sendikacılığın İlk Adımları 219
Maden-İş'in Büyümesi ile Türkler'in Yönelimi Arasındaki İlişki 224
Türk-İş ile Ayrılan Yollar 226
Türk-İş'te ABD Etkisi ve Kemal Türkler 230
Uluslararası İlişkilerde İki Farklı Kanal 232
İşçiler Beklemiyor, Mücadele Yükseliyor 236
Örgütlenme Rekabeti ve Türk-İş'te Kalma Çabası 238
Bir Tartışma İki Kavram: Fiilî Meşru Mücadele ve "Sorumlu Sendikacılık" 239
Maden-İş'in "Gizli" Kararı 240
Paşabahçe: Dayanışma, Disiplin ve Kopuşun Hızlanması 242
Türk-İş Genel Kurulu'ndan SADA'ya 246
İkinci 13 Şubat: TİP'ten DİSK'e 250
TİP ile DİSK Arasında Süreklilik ve Mesafe 258

BÖLÜM 5

DİSK Yükselirken TİP Gerilerken Türkler 261
Türkler'in Önündeki Yeni Türkiye 263
Sendika Başkanından Konfederasyon Liderine 266
Daha İlk Günden Saldırı 269
Tutunmak ve Yayılmak: DİSK'in İlk Yılları 273
Kısa Süren Bir İstifa 274
Fabrika Kapısından Fabrikanın İçine: İşgaller ve Fiilî-Meşru Mücadele 275
Derby: İhtiyatlı Liderlik, Cesur Hamle 276
Kavel'e Dönüş: Beş Yıl Sonra Aynı Fabrika, Yeni Mücadele 280
Singer: Yenilgiden Geri Dönüşe 282

Maden-İş ve Direniş Fabrikadan Fabrikaya Yayılıyor....286
Bir Liderlik Tarzının Olgunlaşması: Fiilî Mücadele, Meşruiyet ve İhtiyat....289
Anayasa, Bağımsızlık ve Siyasal Muhalefet....290
DİSK Güçlenirken TİP Yalnızlaşıyor....294
DİSK'i Tasfiye Girişimi....303
"Ölümüne Kazandık, Ölümüne Kapattırmayacağız"....304
Devlet Tasfiyeye, DİSK Direnişe Hazırlanıyor....304
Tasarı Mecliste İşçiler Tetikte....305
15-16 Haziran: Varoluş Mücadelesi....311
15 Haziran: Fabrikalardan Sokaklara....312
15 Haziran Akşamı: Sendika Merkezlerinde Arama....315
16 Haziran: Direniş Büyüyor....316
Türkler Hükümet Temsilcileriyle Karşı Karşıya....318
Sıkıyönetim, Gözaltılar ve Fabrikaların Kuşatılması....319
Kemal Türkler: Tutuklu ve Sanık....321
15-16 Haziran'dan Gislaved'e: "Ardıç Ağacına Çakılı Çiviyi Sökmek"....327
15-16 Haziran ve Kemal Türkler: Militanlık, Meşruiyet ve İhtiyat....328
Tutunma, Varoluş ve Direniş Yılları....330

BÖLÜM 6

12 Mart Balyozu ve İhtiyatlı Yıllar....333
15-16 Haziran'ın Ardından: Gücün ve Sınırların Farkında....335
Bağımsız Sendikalara Açılan Kapı....339
Türkler'in TİP'le Mesafesinin Açılması....340
12 Mart Muhtırası: Reform Beklentisi ve İlk Destek....341
Reform Beklentisinden Balyoza....346
Gözaltı: 12 Mart'ın Türkler İçin Kişisel Tecrübesi....348
TİP'in Kapatılması ve DİSK'in Sessizliği....350
Sessiz Sendikacılık: Geri Çekilmek Ama Dağılmamak....352
Maden-İş'e Verilen Ağırlık....357
Türk-İş'te Değişim Sancıları: Sosyal Demokrat Muhalefet....359
12 Mart'tan Çıkışta DİSK'in Yeniden Toparlanması....362
4. Genel Kurul'da Türkler'i Zorlayan Seçimler....362
Uzmanlık Daireleri ve Bölge Temsilcilikleri....368
TİP'ten CHP'ye: 1973 Seçimleri ve Türkler'in Tutumu....369
Türkler ve Siyaset: TİP'siz Bir Dönemde Yeni Arayış....369
12 Mart'ın Ardından Türkler'in Sosyalist Sola Mesafesi....375
Türkler'in "Kurulmuş ve Kurulacak Partilerle İlişkimiz Yoktur" Tutumu...377
Bağımsız Sendikalarla Temasın Sonuca Dönüşmesi....384
Genel Af: Suskunluktan Yeniden Söz Almaya....385
Halk Sektörü: Seçim Desteğinden Programatik Yakınlığa....386

DİSK'in ve Türkler'in Kıbrıs Siyaseti 389
İhtiyattan Yeniden Siyasete 394

DOSYA

Türkler'in Toplumsal Sendikacılık Girişimleri:
Yaşamı Örgütlemek İçin Bir Model Arayışı 396
Konut Kooperatifçiliğine İlk Adım Yedi Emekçi Apartmanı 398
Emek Evleri 399
Toplumsal Yararı Önceleyen Yatırımlar 400
Eğitim ve Dinlenme Tesisi Olmanın Ötesinde Bir Proje: MİTES 402

BÖLÜM 7

Fırtınalı Yıllar 407
Maden-İş'in 21. Genel Kurulu: Bir Yol Ayrımı 409
Dipten Gelen Dalga 409
Maden-İş Muhalefetinin Yapısı ve Hedefi 412
Genel Sekreter Arayışı 414
Türkler'in Sendikal Yaşamında Kritik Kavşak 415
21. Genel Kurul'da TKP Etkisi Yoktu 420
DİSK'in 5. Genel Kurulu ve Türkler İçin Bir Başka Kavşak 423
Güzelce'nin Genel Sekreterliği 423
Yeni Bir Dönemde Türkler 426
Türkler ve Sosyalist Sol Arasında Gerilim 431
DİSK'te TKP'nin Artan Etkisi 433
DİSK'te Çelişik Süreç: Tasfiyeler ve Büyüme 439
Kemal Türkler ve TKP 444
Türkler'in CHP ile İlişkisi ve Siyasal Konumu 448
1 Mayıs 1976: Yarım Asır Sonra 451
Sendikacılık-Siyaset İlişkisinde Bir Eşik: DGM Direnişi ve Genel Yas 459
DGM'lerin Yeniden Kurulması ve DİSK'in İtirazı 460
Türkler ve DGM'ye Karşı Kampanya 461
15 Eylül Kararı: "Genel Yas" 463
Altı Günlük Direniş ve Türkler'in Liderliği 465
Eylemin Sona Ermesi, Tutuklamalar ve Hukuk Mücadelesi 466
DGM Yasasının Çıkmaması ve Kara Listeler 468
Eylem Sonrası Sorumluluk: Dayanışma Fonu 468
Türkler'in Hedef Alınması 470
Başarı, Sınırlar ve Tartışmalar 471
1 Mayıs 1977: Türkler Kürsüdeyken Gelen Katliam 476
Büyük Grev 1977: "DGM'yi Ezdik Sıra MESS'te" 481
Maden-İş 22. Genel Kurulu ve Türkler'in Tereddüdü 484

DİSK'in Tartışmalı İki Girişimi ve Türkler'e Eleştiriler 491
DİSK'in Politika Gazetesini Satın Alması 491
DİSK-KENT Girişimi 493
Türkler'in Krize Dönüşen Ulusal Demokratik Cephe (UDC) Çağrısı 495
Gönen Kavşağı 498
UDC Çağrısı ve TKP 499
Ecevit-Türkler Görüşmesine İlişkin Bir Tanıklık 506
DİSK'te Krizin Derinleşmesi 506
Erken Genel Kurula Doğru 513
CHP ile TKP Arasında DİSK Gerilimi 514
Türkler İçin Bir Dönem Kapanıyor: 6. Genel Kurul 516
Cephe Kararında Uzlaşma 519
On Bir Yıllık Genel Başkanlığın Sonu 520
Ecevit'in Değerlendirmesi 522
Bir Dönem Kapanırken Türkler'in Siyasal Konumu 523

DOSYA

Kemal Türkler, Maden-İş, DİSK ve Kadın İşçiler:
Gecikmiş ve Sınırlı Bir Buluşma 525

BÖLÜM 8

Son Yıllar Zor Yıllar 533
DİSK'te Türkler'den Sonra İlk Aylar 536
Fabrikalarda Gerilim: Metal İşkolunda Yeni Cephe 541
1 Mayıs 1978: Meydanda Gerilim 545
İhraçlara Giden Yol 548
Kurduğu ve Yönettiği Konfederasyondan İhraç 551
1 Mayıs 1979: İzmir'de Ayrı Meydan 554
Maden-İş'in 23. Genel Kurulu: Türkler Yeniden Başkan 556
Mevlitten Enternasyonale 558
Metal İşkolunda Güç ve Eylem Birliği 561
24 Ocak ve Yeni Bir Dönem 564
DİSK ve Türk-İş Yönetimleri Eylem Birliğine Karşı 565
1980 MESS Grevleri: Türkler Yeniden Mücadelenin İçinde 567
DİSK'e Dönüş: Yumuşama ve 7. Genel Kurul 569
Cinayet, Veda ve Son Yürüyüş 571
Merter'de Bir Sabah: Bir İşçi Liderine Sıkılan Kurşunlar 571
Kamuoyunun Tepkisi ve Sendikaların Öfkesi 574
Taziyeler: Yasın Toplumsal Haritası 576
Cinayet Karşısında Teyakkuz ve Direniş 577
Türkler Son Kez DİSK'te 579
Türkler'in Son Yürüyüşü 582

Vefa, Hafıza ve Yaşayan Mücadele Mirası 589
Sabahat Türkler: Yasın İçinden Hafıza Kurmak 590
KETEV: Hatıradan Arşive ve Kültürel Miras Alanına 591
Adın Mekânda Yaşaması: Okul, Mahalle, Cadde ve Tesisler 592
Uluslararası Sendikal Hafıza ve Onursal Genel Başkanlık 593
Anıt Mezar Yarışması 598
Türkler'in Yaşayan Mirası: Hatıra ve Mücadele 598

BÖLÜM 9

Bir Siyasi Cinayet ve Cezasızlık 601
Cinayetin Siyasal ve Toplumsal Bağlamı 603
Planlı Bir Siyasi Cinayetin Anatomisi 605
İddianame ve Mahkeme Kararına Göre Cinayet Hazırlıkları 605
Hedef Seçimi, Silahlar, Aracın Gaspı ve Cinayetin İşlenmesi 607
Cinayet Sonrası: Faillerin Hareketleri ve MHP Genel Merkezi'ndeki Kayıtlar 608
Olay Yeri İncelemesi ve İlk Soruşturma Aşaması 609
Yargı Süreci: MHP Davaları ve Türkler Cinayeti 612
Sanıkların Rolleri ve İstenen Cezalar 613
"İstanbul Olayları" İçin Tefrik (Ayırma) Kararı 615
MHP "İstanbul Olayları" Davası *616*
Mahkûmiyetlerin Sonucu ve Cezaların İnfazı 621
Türkeş ve Durak Hakkındaki Karar 624
Ünal Osmanağaoğlu Hakkında 21 Yıl Süren Dava 625
Osmanağaoğlu'nun Yakalanması 629
Üç Beraat, Üç Bozma ve Zamanaşımı 632
Birinci Beraat, Temyiz ve Birinci Bozma (2003–2004) 632
İkinci Beraat ve İkinci Bozma (2007–2009) 635
Direnme Kararı ve Yargıtay Ceza Genel Kurulu Bozması (2009–2010) ..635
Zamanaşımı Nedeniyle Ortadan Kaldırma Kararı (01.12.2010) 635
Bakırköy Dava Sürecinin Uzaması ve Gecikme Nedenleri 639
Belge Celbi Mücadelesi (2000–2003): Kurumsal Direnç 640
Ailenin Avukatı Rasim Öz'ün Beyan ve İtirazları 641
Susurluk Bağlantısı (1997–1999) 645
Osmanağaoğlu'nun Sonraki Yaşamı, Ölümü ve Cenazesi 646
Davanın Ardından İdari Yargı Süreci 648
AİHM Başvurusu 650
Yargısal Karar ile Tarihsel Gerçek Arasında 654
Ceza Yargılamasında Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Sınırları 654
Devletin Etkin Soruşturma Yürütme Yükümlülüğü 655
Yargısal, Siyasal ve Tarihsel Katmanlarıyla Türkler Cinayeti 658

SON SÖZLER

Dönemi, Mücadelesi ve Mirası 661
Türkler Nasıl Türkler Oldu? 661
İşyerinden Örgüte: Bir Sendikacılık Anlayışının Kuruluşu 662
Türkler'in Sınıf Sendikacılığı 664
Mücadele, Meşruiyet ve İhtiyat 666
Bir Biyografinin İçinde İşçi Sınıfının Tarihi 667
Son Yıllar, Cinayet ve Miras 668

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri 673
Süreli Yayınlar 681
Kitap, Makale ve Raporlar 685
Sözlü Tarih Görüşmeleri 695
Diğer Kaynaklar 699

DİZİN

Kişiler 703
Kurumlar, Örgütler, Şirketler ve İşyerleri 715
Olaylar, Dönemler ve Kavramlar 723

ÖNSÖZ

MÜCADELECİ BİR SENDİKACININ YAŞAMÖYKÜSÜ

Dün Haliç kıyılarında, Cibali'de, Kasımpaşa'da, Boğaz boyunca uzanan fabrikalarda ve semt kahvehanelerinde işçiler, Kemal Türkler'in sözlerine kulak veriyor, onunla umutlarını büyütüyor, haklarını kazanmak ve korumak için giriştikleri mücadelelerde, grevlerde; Kavel'de, Demirdöküm'de direnirken ondan cesaret alıyordu. Bugün Gebze'de, Çerkezköy'de, Bursa'da, Soma'da, Gaziantep'te ya da Türkiye'nin herhangi bir işçi havzasında veya bir gökdelenin katlarında, bir plazada, bir depoda ya da dijital platformların görünmez ağları içinde çalışan bir işçi, hâlâ "Bu böyle olmaz!", "Bu haksızlık!" diyerek yanındaki arkadaşına dönüyorsa, yalnız kalmamayı, birlikte söz söylemeyi, sendikalaşmayı ve dayanışmayı düşünüyorsa, dişini tırnağına takarak hakkını arıyorsa bu arayışı besleyen tarihsel birikimde Kemal Türkler'in sanıldığından da büyük payı vardır. Çünkü ondan bugüne kalan, yalnızca bir işçi önderinin hatırası değil, kuşaktan kuşağa aktarılan bir mücadele hafızası, örgütlenme iradesi ve dayanışma bilincidir.

Kemal Türkler, Türkiye işçi sınıfının 1950'lerden 1970'lere kadar devam eden yükselme döneminin en etkili önderlerinden biriydi. Üstlendiği görevleri, yüklendiği sorumlulukları yerine getirirken sergilediği kararlı duruş, sahip olduğu anlayış ve aldığı risklerle dönemin biçimlenmesine önemli katkılar yaptı. Bu katkılarla bir sınıf sendikacısı ve mücadeleci bir işçi önderi olarak tarihe geçti. Bu kitap Türkler'in doğumunun 100. Yılında anısına ve mücadelesine bir saygı duruşudur.

Kemal Türkler'i Yazmak

Bir işçi önderinin gerçek izi, yalnız üstlendiği görevlerde, protokol masalarında, imzaladığı toplu iş sözleşmelerinde, kurduğu örgütlerde ya da kürsülerde söylediği sözlerde aranmaz. Asıl iz, yıllar sonra da işçilerin davranışında yaşamaya devam etmesinde yani sürekliliğindedir. Bırakılan izler, bir işçinin

haksızlığa boyun eğmemesinde, bir başkasının arkadaşına omuz vermesinde, "yalnız değiliz" duygusunda, emeğine ve haysiyetine sahip çıkmasında anlam kazanır. Bir mücadele geleneği, kendisini yaratanların ömrünü aşabildiği ölçüde tarihe mal olur. Kemal Türkler'in bıraktığı gelenek de böyledir.

Elbette hiçbir toplumsal mücadele tek bir insanın eseri değildir. Tarihte bireyin rolü vardır ama sınırları da vardır. İşçi hareketinin tarihi, adı bilinen önderlerden çok daha geniştir: On binlerce işçinin, işçi temsilcisinin, isimsiz örgütçünün, grev gözcüsünün, bildiri dağıtanın, toplantıya katılanın, işten atılmayı ve hapiste yatmayı göze alanın ortak tarihidir. Kemal Türkler'in önemi bu kolektif hareketin yerine geçmiş olmasında değil, onun içinden çıkmış, onunla birlikte değişmiş ve belirli tarihsel eşiklerde ona yön vermiş güçlü ve sıra dışı bir işçi önderi olmasındadır. Türkler'i anlatırken bir "büyük adam" tarihi yazmak değil, bir işçinin örgüt içinde nasıl geliştiğini ve bu süreçte hem kendisini hem de içinde bulunduğu örgütleri nasıl dönüştürdüğünü anlamak ve anlatmak istedik.

Kemal Türkler'in yaşamı, Türkiye işçi sınıfının yaklaşık otuz yıllık büyük dönüşümünün içinden geçen bir hayat çizgisidir. İşçiliğe ve sendikacılığa adım attığı yıllarda sendikalar vardı ama grev yoktu. İşçi örgütleri yerel, mali bakımdan zayıf ve siyasal tahakküm altındaydı. Ömrünün sonuna geldiğinde ise işçi sınıfı ülkenin siyasal ve toplumsal hayatının en görünür güçlerinden biri olmuş, yüz binlerce işçiyi kapsayan sendikalar, grevler, kitlesel gösteriler ve siyasal mücadeleler Türkiye'nin yakın tarihine damgasını vurmuştu. Türkler'in ömrü, bu dönüşümün kıyısından değil onun tam ortasından geçti. Bu yüzden onun hayatı, Türkiye işçi sınıfı tarihinin yalnız bir parçası değil, o tarihin en hareketli dönemlerinden birine açılan pencerelerden biridir.

Denizli'de yoksul bir emekçi ailesinde başlayan ömür, İstanbul'da fabrika işçiliğinden işçi mümessilliğine ve sendika üyeliğine, sendika şube yöneticiliğinden genel başkanlığa, Maden-İş'ten Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) kuruluşuna, oradan DİSK'in kurucu genel başkanlığına uzandı. Kavel mücadelesi, Paşabahçe dayanışması, 15-16 Haziran, 1 Mayısların kitlesel biçimde kutlanması, Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) Direnişi ve Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası'na (MESS) karşı büyük grevler bu yaşam öyküsünün önemli durakları oldu. Ama Türkler'in hayatı yalnız zaferlerden ve yükselişlerden oluşmadı. 12 Mart karşısındaki tutumu, TİP ile açılan mesafe, Cumhuriyet Halk Partisi'ne (CHP) destek, Türkiye Komünist Partisi (TKP) ile zor ilişkiler, DİSK içindeki güç ve yönetim tartışmaları, 1977'de genel başkanlığı kaybetmesi ve ardından kurucusu olduğu konfederasyondan geçici ihracı da aynı yaşamöyküsünün parçalarıdır.

Bu nedenle Kemal Türkler'i yazmak, sadece bir başarılar-kazanımlar toplamını sıralamak değildir. Onu anlamak için mücadelesini olduğu kadar tereddütlerini, isabetli kararları kadar yanılgılarını, cesareti kadar ihtiyatını da görmeyi gerektirir. Türkler'in liderliğinin ayırt edici yanlarından biri tam da burada ortaya çıkar: İşveren ve devlet karşısına cesaretle dikilen, örgütün gücünü zorlamaktan çekinmeyen bir mücadelecilik ile o örgütü ve işçileri korumayı sürekli hesaba katan güçlü bir korunma kaygısı çoğu kez yan yanadır. Bu denge bazen olağanüstü bir uyarlanma ve sonuç alma yeteneği yaratmış, bazen de hatalara yol açmıştır. Biz bu çelişkileri onun biyografisinden temizlenecek pürüzler değil, onu tarihsel bir kişilik olarak anlaşılır kılan unsurlar olarak görüyoruz.

Türkler'in sendikacılığının bize göre en kalıcı yanı, işyerinden başlayan ve işyerine dayanan örgüt anlayışıdır. Sendika onun için yalnız merkez binasından üyeleri adına konuşan bir yapı değildi. Sendika fabrikada kök salmalı, işçinin gündelik hayatına değmeli, işveren karşısında somut bir güç olmalıydı. Hukuku ve mevzuatı bilmek önemliydi, fakat hak mücadelesi mevzuat labirentlerine hapsedilemezdi. Toplu pazarlık gerekliydi, fakat masadaki sözün arkasında örgütlü güç bulunmalıydı. Grev bir amaç değil, işçinin pazarlık gücünü gerçek kılan en önemli araçlardan biriydi. Sendika yalnız ücret ve çalışma süresiyle değil eğitim, sağlık, konut, tüketim, dinlenme ve kültür gibi işçinin bütün hayatıyla ilgilenmeliydi. Maden-İş'in yayıncılığa, eğitime, uzmanlaşmaya, işyeri örgütlülüğüne ve kurumsal kapasiteye verdiği önem bu anlayışın ürünüdür.

Bu yaklaşım aynı zamanda Türkler'in sınıf sendikacılığı anlayışının maddi zeminini açıklar. Sınıf onun için harici ve romantik bir kavram değildi. Özel sektör fabrikalarında sendikalaşmayı engelleyen işverenle, işten atılmayla, sarı sendikacılıkla, yetki kavgasıyla, ücret ve çalışma koşulları üzerindeki doğrudan çıkar çatışmasıyla şekillenmiş bir gerçeklik ve deneyim toplamıydı. Maden-İş'in ve ardından DİSK'in farklılığı da büyük ölçüde buradan doğdu. İşçiyi yalnız korunması gereken edilgen ve kırılgan bir toplumsal kesim olarak değil, kendi gücünü kurabilecek, haklarını genişletebilecek ve ülkenin gidişatına müdahale edebilecek aktif bir toplumsal sınıf olarak gören sendikacılık anlayışı Türkler'in adıyla özdeşleşti.

Bugün emek dünyası 1950'lerin ve 1970'lerin dünyası değil. Eski sanayi havzalarının önemli bir bölümü değişti, üretim mekânları parçalandı, hizmetler ve lojistik büyüdü, yeni çalışma biçimleri ortaya çıktı. Fakat emeğin karşı karşıya olduğu temel meseleler şaşırtıcı biçimde tanıdık: Güvencesizlik, düşük ücret, örgütsüzlük, işveren baskısı, sendikal hakların kullanılmasının

önündeki engeller ve insan onuruna yaraşmayan çalışma şartları. Bu yüzden Kemal Türkler'in hikâyesi yalnız geçmişe ait değildir. Onun mirası, belirli bir dönemin örgütsel reçetesini bugüne aynen taşımakta değil, işçinin kendi gücüne dayanması, örgütlü olması, hak mücadelesini meşru görmesi ve sendikanın işçinin vekili değil bizzat örgütlü iradesi olması fikrinde yaşamaktadır.

Böylesine önemli bir ömrün kapsamlı bir biyografisinin şimdiye kadar yazılmamış olması dikkat çekicidir. Dünyada çok sayıda sendikacı biyografisi söz konusudur. Türkiye'de siyasal liderler, askerler, sanatçılar, aydınlar ve iş insanları üzerine çok sayıda biyografi bulunmasına karşılık sendikal hareketin önderleri üzerine çalışmalar oldukça sınırlıdır. Kemal Türkler hakkında da önemli fakat parçalı çalışmalar vardır. Kemal Sülker, Türkler'in öldürülmesinin hemen ardından *Cumhuriye*t'te kısa bir yaşam öyküsü kaleme almış ve daha kapsamlı bir biyografi yazmayı düşünmüş, ancak bunu gerçekleştirememişti.[1] Türkler'in uzun yıllar avukatlığını yapan Rasim Öz, Türkler'in konuşma ve yazılarını iki ciltlik *Kemal Türkler Kürsüde* adlı bir çalışmada bir araya getirdi.[2] Aziz Çelik'in çeşitli çalışmalarında Türkler'in sendikal ve siyasal yaşamının belirli dönemleri ele alındı. Zafer Aydın'ın 1960'ların ve 1970'lerin işçi mücadelelerini anlatan çalışmalarında Türkler'in çağdaşı işçilerin ve sendikacıların tanıklıkları yer aldı.[3] Can Şafak'ın diğer çalışmaları yanı sıra 2022'de yayımlanan *Kemal Türkler Kitabı* ise aile arşivi, fotoğraflar ve belgelerden yararlanarak Türkler'in hayatına ilişkin bugüne kadarki en kapsamlı çalışma oldu.[4] Ayrıca Türkler hakkında yayınlanmış sendikal broşürleri de bunlara eklemek mümkün. Ancak bütün bu birikime rağmen, hayatını bir bütün olarak ele alan ayrıntılı bir sendikal-siyasal yaşamöyküsü hâlâ eksikti. Dahası mevcut çalışmalar çeşitli nedenlerle maddi hatalar ve eksiklikler içeriyordu.

Kitabımızın Öyküsü

Bu kitap, Kemal Türkler'in doğumunun yüzüncü yılında, bu boşluğu gidermek çabasıyla kaleme alındı. Yüzüncü yıl fikri, yalnız bir anma vesilesi olarak değil, Türkiye emek hareketinin önemli bir dönemini yeni belgelerle yeniden düşünmek için bir imkân yaratıyor. Demir-İş ve Maden-İş geleneği-

[1] Sülker, Kemal (1980a). "Kemal Türkler", *Cumhuriyet*, 20 Ağustos 1980, ss. 9-10; 21 Ağustos 1980; 22 Ağustos 1980.

[2] Öz, Rasim (der.) (2002). *Kemal Türkler Kürsüde*, 2 Cilt, İstanbul: Kemal Türkler Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları.

[3] Çelik, Aziz (2010a). *Vesayetten Siyasete: Türkiye'de Sendikacılık* (1946-1967), İstanbul: İletişim Yayınları; Aydın, Zafer (2021). 68'in İşçileri, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

[4] Şafak, Can (2022). *Kemal Türkler Kitabı*, İstanbul: Kemal Türkler Eğitim ve Kültür Vakfı-Birleşik Metal-İş Sendikası.

nin bugünkü taşıyıcısı Birleşik Metal-İş sendikası, Kemal Türkler Eğitim ve Kültür Vakfı (KETEV) ve Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı'nın (TÜSTAV) 2026'yı "Kemal Türkler yılı" olarak ilan etmesi ve bir dizi etkinlik planlaması bu çalışmaya ayrıca anlam kattı. Bize düşen de bir anma kitabından öte Türkler'i yaşadığı dönemin bütün gerilimleri içinde, kaynakların izin verdiği ölçüde ayrıntılı ve eleştirel biçimde anlatmaya çalışmaktı.

Kitap üç yol arkadaşının ortak çalışmasıdır. Üçümüz Kristal-İş sendikasında ve sendikal hareket içinde uzun yıllar birlikte çalıştık. Aynı siyasal çizgide birlikte mücadele ettik. Uzun yıllardır Türkiye işçi sınıfı hareketi ve sendikacılık tarihi üzerine çalışıyoruz: Çok sayıda emek tarihi çalışması yaptık ve ortak bir tarihsel hafıza biriktirdik. Türkler'in yaşadığı dönemin birçok meselesi daha önceki çalışmalarımızın da konusu olmuştu. Türk-İş, DİSK, Maden-İş, 1960'ların ve 1970'lerin işçi hareketi, grevler, sendika-siyaset ilişkileri ve dönemin aktörleri üzerine yıllara yayılan çalışmalarımız bu biyografinin zeminini oluşturdu. Bu durum kitabı yazmayı bir bakıma kolaylaştırdı. Çünkü kitabın ardında kapsamlı bir müktesebat vardı. Fakat kolaylıklar burada bitti.

Türkler'in yaşadığı dönem Türkiye emek tarihinin en yoğun, en tartışmalı ve kaynakları en dağınık dönemlerinden biridir. Dahası, Türkler yalnız olayların tanığı değil çoğu zaman merkezindeki aktördür. Onun biyografisini yazmak, aynı anda Maden-İş'in, DİSK'in, TİP'in, Türk-İş içindeki ayrışmaların, 1960'ların, 12 Mart'ın, 1970'lerin siyasal mücadelelerinin ve nihayet 12 Eylül'e doğru ilerleyen şiddet ortamının içinden geçmeyi gerektirir. Üstelik arkadaşlarının, birlikte çalıştığı sendikacıların ve dönemin doğrudan tanıklarının büyük bölümü artık yaşamıyor. Bu nedenle bir insanın hayatını anlatırken aynı zamanda büyük bir tarihsel boşluğu ve parçalanmış hafızayı da birleştirmeye ve ortaklaştırmaya çalıştık.

Arşiv ve belge çalışması ise bu kitabın belirleyici dayanaklarından biri oldu. Kemal Türkler'in 1944-1948 arasında tuttuğu gençlik günlükleri, şiirleri, hikâyeleri ve notları onun daha önce hemen hiç bilinmeyen gençlik dünyasını görmemizi sağladı.[5] Aile arşivi, DİSK, USTE, KETEV, TÜSTAV, İstanbul Üniversitesi ve Birleşik Metal-İş arşivlerindeki belgeler. Maden-İş ve DİSK'in kararları, yayınları ve yazışmaları, dönemin gazete ve dergileri, sendika genel kurul belgeleri, devlet arşivleri, uluslararası sendikal kaynaklar, mahkeme dosyaları ve Türkler cinayetine ilişkin yargı belgeleri birbirleriyle karşılaştırılarak kullanıldı. Daha önce bilinen belgelere yeni sorularla baktık ve bazı belgeleri ilk kez gün ışığına çıkardık. Kaynaklar birbiriyle çeliştiğinde bu çelişkiyi gizlemek yerine görünür kılmaya çalıştık. Bilmedi-

[5] Kemal Türkler günlükleri (1944-1948), Nilgün Türkler Soydan özel arşivi ve TÜSTAV.

ğimiz yerde boşluğu tahminle doldurmak yerine, bilmediğimizi söylemeyi tercih ettik. Belge ve fotoğrafların kaynaklarına mümkün olduğunca açık yer verdik. Ancak kaynağını saptayamadıklarımızı "anonim" olarak belirttik. Ayrıca görsellerin bir bölümünü aslına sadık kalarak iyileştirdik, restore ettik. Bunları ilgili görsellerde belirttik.

Kitabın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Sonradan DİSK'in kurucu genel başkanı olacak kişiyi yirmili yaşlarında da tamamlanmış bir sendikacı ya da sosyalist olarak görmek ve teleolojik bir kahramanlık biyografisi yazmak kolaydır. Oysa günlükler bambaşka bir genç insan gösteriyor: Şiir ve hikâye yazan, roman okuyan, aşkı, yalnızlığı, ailesini ve geleceğini düşünen; zaman zaman memleket meseleleri üzerine kafa yoran ama henüz sistemli bir siyasal kimliği bulunmayan bir genç. İstanbul'a gelişi de işçi önderliğine doğru bilinçli bir yürüyüş değildi. Yeni bir hayat kurmaya gelen genç Kemal, sanayi işçiliğinin içinde işçi mümessilliğiyle, sendikayla ve mücadeleyle karşılaştı. Biz onun hayatını sonundan başına doğru değil, mümkün olduğunca yaşandığı sırayla okumaya çalıştık.

Aynı nedenle bu kitap bir kahramanlık ve övgü metni değildir. Ama bakış açısız, "nötr" bir akademik yaşamöyküsü hiç değildir. Kemal Türkler'in temsil ettiği sınıf sendikacılığı geleneğini çok önemsiyoruz. İşçilerin örgütlü gücüne, sendikal bağımsızlığa ve hak mücadelesine yaslanan bu tarihsel mirasın yanında duruyoruz. Bu konumumuzu saklamanın ne mümkün ne de doğru olduğunu düşünüyoruz. Çünkü tarih yazımında hangi sorunun sorulduğu, hangi olayın önemli görüldüğü, hangi suskunluğun anlamlı bulunduğu ve nihayet kimin yaşamının anlatılmaya değer sayıldığı bile bir bakış açısını ortaya koyar.

Ancak bir bakış açısına ve tutuma sahip olmak, olguları o bakış açısına uydurmak anlamına gelmez. Bizim için nesnellik, tarafsızlık iddiasından çok yöntemsel bir yükümlülüktür: Kaynakların söylediğini olduğu gibi görmek, çelişkileri gizlememek, kanaat ile olguyu birbirinden ayırmak ve sevdiğimiz ya da önemsediğimiz bir tarihsel kişiliğin hata ve zaaflarını da aynı açıklıkla yazabilmek. Bu nedenle Türkler'in başarılarını büyütmemeye, hatalarını küçültmemeye, ona duyduğumuz saygının eleştirel mesafeyi ortadan kaldırmasına izin vermemeye çalıştık.

Kitapta Kemal Türkler'in sendikal ve siyasal yaşamını kronolojik bir şekilde ele aldık. Türkler'in özel yaşamı bu kitapta oldukça sınırlı biçimde yer alıyor. Ömrünü esas olarak sendikacılık ve siyasete vakfetmiş bir insan için bu son derece doğaldır. Ancak buradan Türkler'in özel yaşamının kayda de-

ğer olmadığı sonucu çıkmaz. Sadece Türkler'in özel yaşamı bu kitabın odak noktası değildir. Kitapta Türkler'in yaşamını 8 ayrı dönemde ele aldık. Denizli yılları, İstanbul'a geliş işçilik ve ilk sendikal deneyimleri, Maden-İş'li yılları, TİP'li yılları, DİSK'in kuruluş yılları, 12 Mart dönemi, 1974'ten 1977'ye fırtınalı yıllar ve 1978'den 1980'e son yılları. Ancak kitabı burada bitirmedik. Türkler'in katledildiği siyasi cinayeti de kapsamlı biçimde ele aldık. Türkler cinayeti dava dosyasına dayalı olarak ilk kez bu kitapta kapsamlı biçimde ele alınmış oluyor.

Türkler cinayetini ve ardından gelen uzun yargı sürecini biyografinin içine kattık. Cinayet, Türkler'in yaşamının ve Türkiye'nin 1970'lerin sonunda içine sürüklendiği siyasal şiddetin son halkasıdır. Öte yandan ceza davasının sınırları ile tarihsel değerlendirmenin sınırlarının aynı olmadığını da gözetmeye çalıştık. İddiaları, mahkemece sabit görülen hususları, beraatleri, mahkûmiyetleri, bozma kararlarını ve zamanaşımını birbirinden ayırdık. Yargısal sonuç ile tarihsel ve vicdani kanaati birbirine karıştırmadan, cinayetin nasıl uzun bir cezasızlık hikâyesine dönüştüğünü belgelemeye çalıştık.

22 Temmuz 1980 sabahı Merter'de öldürülen Kemal Türkler, yalnız bir sendika yöneticisi değil, Türkiye işçi hareketinin en tanınmış isimlerinden biriydi. Cinayet onun yaşamını yarıda bıraktığı gibi, sonraki kuşakların Türkler'e bakışını da kaçınılmaz olarak etkiledi. Ölüm, özellikle siyasi cinayet, yaşamın üzerini örtebilen güçlü bir simgesel gölge yaratır ve nesnel biyografi yazmayı zorlaştırır. Oysa Türkler'in anısına gösterilecek gerçek saygının, onu kusursuzlaştırmak değil, bütün insani ve tarihsel gerçekliği içinde anlatmak olduğuna inanıyoruz. Bunu ne kadar yapabildiğinizin takdiri artık okurların.

Bu kitap için yeni sözlü tarih çalışmaları yapmadık. Bunu bilerek tercih ettik. Bunun iki nedeni vardı. Birincisi, Kemal Türkler'in kuşağından doğrudan tanıklık yapabilecek kişilerin sayısının artık çok azalmış olmasıydı. İkincisi ise üçümüzün de yıllar boyunca Türkiye işçi hareketi üzerine çok sayıda sözlü tarih görüşmesi yapmış olmamızdı. Bu görüşmeleri bu kez Kemal Türkler'i merkeze alarak yeniden okuduk, kıymetlendirdik ve daha önce yayımlanmış sözlü tarih çalışmalarından yararlandık. Böylece farklı tarihlerde ve farklı amaçlarla yapılmış onlarca görüşme bu biyografi içinde yeni bir anlam kazandı. Tanıklıkları tek başına "hakikat" olarak değil, başka belgelerle karşılaştırılması gereken hafıza kayıtları olarak kullandık.

Kitap boyunca "Kemal Türkler nasıl Türkler oldu?" sorusunun yanıtını aradık. Onu yalnız kişisel kararlılığı yaratmadı. Doğduğu aile, aldığı eğitim, gençlikteki okuma ve yazma alışkanlığı, fabrika işçiliği, işçi mümessilliği, işten atılma deneyimi, Yusuf Sidal ve Üzeyir Kuran gibi eski kuşak sendi-

kacılar, birlikte çalıştığı çağdaşı olan İbrahim Güzelce ve Rıza Kuas gibi diğer işçi önderleri, Maden-İş'teki çalışma arkadaşları, Maden-İş'in kurumsal gelişimi, grev hakkı mücadelesi, TİP, DİSK, yenilgiler, zaferler ve siyasal kırılmalar hep birlikte biçimlendirdi. Ama Türkler de yalnız koşulların ürünü değildi. İçinde yer aldığı örgütleri büyüttü, değiştirdi. Türkiye sendikal hareketinin yönünü etkiledi ve kendisinden sonra da sürecek bir mücadele geleneğinin oluşumuna katkıda bulundu.

Bu yüzden bu kitap yalnız Kemal Türkler'in yaşamöyküsü değildir. Aynı zamanda grevsiz sendikacılıktan grevli toplu pazarlığa, yerel sendikalardan güçlü işkolu örgütlerine, vesayet altındaki işçi örgütlerinden ülke siyasetine müdahale eden bir işçi hareketine, güdümlü sendikacılıktan sınıf sendikacılığına uzanan dönüşümün de hikâyesidir. Bu dönüşüm doğrusal olmadı elbette. Darbelerle, baskılarla, yasaklarla, gözaltı ve tutuklulukla ve yenilgilerle kesildi. Türkler'in hayatını bugünden anlamlı kılan belki de en önemli gerçek budur.

Kitaba Katkı Verenler

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında çok sayıda kişi ve kurumun katkısı var. DİSK, Birleşik Metal-İş, KETEV ve TÜSTAV yönetim kurullarına, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığına, *Cumhuriyet* gazetesi arşivi çalışanlarına, Sosyal Tarih Yayınlarına şükran borçluyuz. Kitabın hazırlanmasında gerek belge, fotoğraf ve kaynak sağlayarak gerekse metni okuyarak önemli katkılar yapan Arbil Ötkünç, Aydın Engin, Azmi Özkardeş, Berdan Dere, Bülent Tuna, Didem Önal, Erden Akbulut, Fahrettin Engin Erdoğan, Feyza Turgay, Gültekin Uçar, Hilal Duru Nebioğlu, M. Görkem Doğan, Mehmet Başkurt, Metin Karadağ, Murat Özveri, Nilgün Türkler Soydan, Nuran Gülenç, Selin Dingiloğlu ve Zülfikar Özdoğan'a çok çok teşekkür ediyoruz. Kitabın tasarımını yapan Filiz Kalkan'a teşekkür borçluyuz. Burada adını tek tek sayamadığımız, belge, bilgi, tanıklık, fotoğraf ve hatıralarıyla çalışmaya katkı sunan herkese teşekkür ediyoruz. TÜSTAV arşivleri bu kitabın hazırlanmasında kritik bir rol oynadı. Küçük bir katkı olması dileğiyle bu kitabın bütün gelirini ve telif haklarını Mütevelli Heyeti üyesi olmaktan onur duyduğumuz TÜSTAV'a bağışlıyoruz.

Elbette, bunca belgeye ve ortak emeğe rağmen hiçbir biyografi son söz değildir. Her yeni belge geçmişi yeniden düşündürebilir, her tanıklık başka bir ayrıntıyı görünür kılabilir. Bütün özenimize rağmen bu kitapta bulunabilecek hata ve eksiklerin sorumluluğu bize aittir. Bunların düzeltilmesini, yeni belgelerin ve tanıklıkların ortaya çıkmasını bu çalışmanın devamı sayacağız.

Kemal Türkler yüz yıl önce Denizli'de, ailenin hatırladığı ifadeyle "bamya zamanı" dünyaya geldi. Elli dört yıl sonra yine bir yaz günü, İstanbul'da evinin önünde bir siyasi cinayetle yaşamı sona erdirildi. İki yaz mevsimi arasındaki o elli dört yıla bir işçinin kendisini, sendikasını ve çağının işçi hareketini dönüştürme çabası sığdı. Biz bu kitabı, onun yalnız hatırasını değil mücadelesini, yalnız simgesini değil hayatını anlatmak için yazdık.

Doğumunun yüzüncü yılında Kemal Türkler'i anmak yalnız geçmişe dönüp bakmak değildir. Çünkü işçiler hâlâ ekmeğin yanında haysiyet, ücretin yanında söz, işin yanında hak istiyor. Hâlâ örgütlenmenin bedelini ödüyor, hâlâ birlikte davranmanın yollarını arıyor. Bu nedenle "Kemal Türkler kavgamızda yaşıyor" sözü yalnız bir anma sloganı değildir. O söz, geçmişten bugüne taşınan bir mücadele hafızasını, işçinin kendi gücüne, arkadaşına ve örgütüne güvenmesini anlatır.

Elbette, Kemal Türkler'in dönemini tekrarlamak mümkün değildir. Zaten tarihin işinin tekrar etmek olmadığını biliyoruz. Bugünün işçileşme biçimleri, işyerleri, üretim ilişkileri ve sendikal sorunları başka. Fakat geçmiş, bugüne hazır reçeteler vermese de sorular bırakır, cesaret kadar ihtiyatın, öfke kadar örgütün, haklılık kadar gücün gerekli olduğunu hatırlatır. Türkler'in mirasına bugünden bakmanın anlamı da burada yatıyor: Onu nostaljinin güvenli alanına çekmek yerine, deneyimini bugünün sorularıyla yeniden düşünmekte ve dünün mücadelesinden yarının imkânlarını aramak gerekiyor.

Yüz yıl sonra geriye yalnız bir isim, birkaç fotoğraf ve birkaç büyük eylem kalmadı. İşçinin boyun eğmemesi gerektiğine dair bir inanç, örgütlü olmanın değiştirme gücüne dair bir tecrübe ve kuşaktan kuşağa devredilen bir mücadele hafızası kaldı. Kemal Türkler geçmişte kalmış bir sendika lideri değildir. Türkiye işçi sınıfının hâlâ cevap aradığı soruların, sürdürdüğü mücadelelerin ve kurmaya çalıştığı geleceğin içinde yaşamaya devam ediyor.

Anısına ve mücadelesine saygıyla…

Kasım 2026, İstanbul

Can Şafak
Aziz Çelik
Zafer Aydın